

Lalə İlqar qızı Abdurahmanova
Bakı Dövlət Universiteti
l_abdurahmanova@mail.ru

DÖVLƏTİN TURİZM SFERASINDA FƏALİYYƏT İSTİQAMƏTLƏRİ

Açar sözlər: turizm fəaliyyəti, dövlət siyasəti, vətəndaş, iqtisadiyyat, vergi, turist

Key words: tourist activity, public policy, citizen, economy, tax, tourist

Ключевые слова: туристическая деятельность, государственная политика, гражданский, экономический, налоговый, туристический

Giriş

Turizm fəaliyyəti ayrı-ayrı şəxslərin istirahət və asudə vaxt hüququnun səmərəli keçirilməsi, ödənişli dövrü məzuniyyət hüququnun realizəsi ilə bağlı münasibətləri əhatə edən bir fəaliyyət növü hesab edilə bilər. Eyni zamanda ayrı-ayrı dövlətlər iqtisadi gəlir əldə etmək maraqları baxımından ölkə turizminin inkişafına yönələn tədbirlər işləyib hazırlayırlar. Bu gün dövlətimiz həm daxili turizmin inkişafına, həm də bu sahədə beynəlxalq əməkdaşlığın genişləndirilməsinə xüsusi diqqət yetirir. Turizm, əhalinin ehtiyaclarını qarşılamağa və əhalinin həyat səviyyəsinin yüksəlməsinə yönəlmiş bir sahə kimi, müasir iqtisadiyyatın inkişafında əhəmiyyətli yer tutur. Eyni zamanda, turizm iqtisadiyyatın digər sahələrindən fərqli olaraq, təbii ehtiyatların tükənməsinə gətirib çıxara bilməz. Çünki turizm ixracata yönəlmiş bir sahədir və dünya bazarlarında qeyri-sabit vəziyyətdə digər sənaye sahələrinə nisbətən daha sabitdir.

Müasir dövrdə turizm bir sıra iqtisadi, sosial və humanitar funksiyaları yerinə yetirərək, bir çox ölkələrin sosial və iqtisadi inkişafının mənbələrinə çevrilmişdir. Azərbaycan Respublikasının cari qanunvericiliyi turistlərin hüquq və mənafeələrinin təmin edilməsi və qorunması ilə bağlı münasibətləri tənzimləyir.

1.1. Turizmin inkişafına dair dövlət tənzimlənməsi

Milli təcrübəyə nəzər salsaq, turizmə dəstək dövlət siyasətinin əsas istiqamətlərindən biri kimi qiymətləndirilir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev turizmi hazırda Azərbaycan Respublikasında ən sürətlə inkişaf edən sahələrdən biri kimi vurğulayır. Bununla yanaşı, dövlət başçısı həm də qeyd etmişdir ki, turizmin inkişafı prioritet istiqamət kimi müəyyən edilmiş və hal-hazırda ölkəmizin müxtəlif güşələrində dünya səviyyəli turist mərkəzləri və kurortlar fəaliyyət göstərməkdədir [4, s 11717].

Bunu eyni zamanda beynəlxalq qurumlar da qeyd edirlər. Dünya Turizm Təşkilatının rəhbərliyi də Azərbaycanda turizmin sferasının inkişafına dair görülən işlərə çox yüksək qiymət verir.

Beynəlxalq turizmdə dövlətimiz nəinki turistləri qəbul edən və ya onları "idxal edən" tərəf kimi, eyni zamanda müvafiq sferada dövlət siyasətinin formalaşdırılması, səlahiyyətli dövlət orqanları vasitəsilə dövlət tənzimləməsinə həyata keçirən subyekti kimi iştirak edir [1, s 99]. Belə olduğu halda, sözsüz ki, dövlətin bu sahədə hüquq və vəzifələrə malik olması mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Beynəlxalq hüquq ədəbiyyatlarında mövcud yanaşmaya görə, dövlətin bu sahədə ən mühüm funksiyalarından biri vətəndaşlarının vergi ödəmək qabiliyyətinin təmin olunmasıdır. Bundan başqa, göstərilir ki, sivilizasiyalı cəmiyyətlərdə dövlət turizmi dəstəkləyir və onun inkişafına yardım edir. Turizm fəaliyyətinin tənzimlənməsində dövlətin aşağıdakı məqsədlərin realizəsinə çalışdığını qeyd edə bilərik:

- 1) İlk növbədə, vətəndaşların konstitusion istirahət hüququnun təmin olunmasının gerçəkləşdirilməsi;
- 2) Səyahət etmək üçün vətəndaşların gəlirlərin çoxalmasının təmin olunması;
- 2) Turizm sənayesinin inkişafı nəticəsində yeni iş yerlərinin yaradılması;
- 4) Turizm abidələrinin bərpası və ətraf mühitin qorunması;
- 5) Ölkənin mədəni potensialından və turist səfərlərindən turizmin inkişafına dair səmərəli istifadə edilməsi;

Turizm haqqında Azərbaycan Respublikası qanunu da məhz Azərbaycan Respublikasında turizm bazarının hüquqi əsaslarının bərqərar edilməsinə, dövlət siyasətinin prinsiplərini, turizm fəaliyyətinin əsaslarını müəyyən etməyə, turizm sahəsində meydana çıxan münasibətləri tənzimləməyə, sosial-iqtisadi inkişafı təmin edən vasitələrdən biri kimi turizm ehtiyatlarından səmərəli istifadə olunmasına yönələn dövlət siyasətini ifadə edir.

Eyni zamanda, sözügedən Qanunda Turizm infrastrukturunu sahəsində münasibətlərin təkmilləşdirilməsinə yönəlmiş normativ-hüquqi aktların qəbul edilməsi, turizm infrastrukturunu sahəsində elmi-tədqiqatların inkişaf etdirilməsi, turizm infrastrukturunu sahəsində xüsusi razılığın verilməsi, standartlaşdırılması və turizm məhsu-

lunun sertifikatlaşdırılması, daxili və dünya turizm bazarında turizm məhsulunun hərəkətə gətirilməsinə kömək göstərilməsi və s. aydın şəkildə göstərilmişdir.

1.2. Turizm sahəsində dövlət siyasəti, onun prinsip və prioritetlərinə dair təkliflər

Dövlət turizmin ölkə iqtisadiyyatının gəlir gətirən sahəsi kimi davamlı və ahəngdar inkişafına, xalqların mədəni və mənəvi cəhətlərdən yaxınlaşması və qarşılıqlı anlaşılmasına xidmət edən təsirli və məqsədyönlü dövlət siyasətini işləyib hazırlayır və həyata keçirir. Eyni zamanda, turizm fəaliyyətində ən əlverişli şəraitin yaradılmasına, turizm ehtiyatlarının təyinatına uyğun olaraq istismarına və ətraf mühitin qorunmasına zəmanət verir. Vətəndaşların istirahət-rekreasiya, asudə vaxtını sərbəst təşkil etmək və keçirmək hüquqlarını, habelə turizmlə bağlı və ya turizm sahəsindəki münasibətlərindən irəli gələn digər hüquqlarını təmin edir və bu hüquq və azadlıqların səmərəli müdafiəsini təşkil edir.

Turizm sahəsində dövlət tənzimləməsinin əsas prinsipləri kimi aşağıdakılar qeyd oluna bilər:

- Turizm sahəsində təhlükəsizliyin təmin olunması;
- Turizm sahəsində standartların və idarəetmə tələblərinin müəyyən edilməsi;
- Müxtəlif səviyyəli dövlət orqanları arasında, eləcə də dövlət orqanları ilə yerli özünüidarəetmə orqanları arasında dəqiq səlahiyyət bölgüsünün aparılması;

- İnnovativ texnologiyaların turizm sahəsinə tətbiqi

Dövlət turizm sahəsini iqtisadiyyatın prioritet istiqaməti kimi tanıyır, turizm strategiyasını müəyyən edir, bu siyasətə və strategiyaya uyğun inkişaf plan və proqramlarını tərtib və təsdiq edir, həmin proqramların həyata keçirilməsi üçün müvafiq iş planları və nəzarət mexanizmləri tətbiq edir:

- Turizm sahəsinin davamlı inkişafı üçün turizm sahəsində elektron hökumətin qurulmasını təmin edilməsi, ölkədə səmərəli turizm sənayesinin yaradılması və rəqabətin gücləndirilməsi üçün normativ tənzimlənmə həyata keçirilməlidir;

- Ölkə həududlarından kənarda da Azərbaycan Respublikası haqqında təhlükəsiz, cəlbedici və əlverişli bir turizm məkanı təsəvvürünün formalaşması üçün turizm məhsulunun təşviqini həyata keçirilməlidir.

- Turizm sahəsində ən çox tələb olunan peşə və ixtisasların müəyyən olunması üçün monitoring və proqnozlaşdırma sisteminin yaradılması, əmək bazarı üçün prioritet peşələr üzrə peşə və təlim standartlarının hazırlanması və tətbiqi təmin edilməlidir.

- Turizm təhlükəsizliyinin əsasları, üsul və vasitələri müəyyən edilməlidir. Ekoloji turizmin inkişafı nöqtəyi nəzərdən ətraf mühitin (təbiətin) qorunması, səmərəli və davamlı istifadəsi üçün hüquqi tənzimlənmə həyata keçirilməlidir.

- İctimai qaydaya riayət edilməsinə, ictimai mədəniyyətin və qonaqpərvərliyin təbliğinə, habelə digər mədəniyyətlərlə münasibətlərin qurulmasına dair maarifləndirmə aparılmalıdır.

- Turizmdən yerli əhalinin rifah səviyyəsini yüksəltmək və yoxsulluğu aradan qaldırmaq üçün istifadə edilməlidir.

Dövlət turizm fəaliyyətini gömrük, investisiya, viza rejimi, rüsum və digər məcburi ödənişlərə güzəşt və imtiyazlar vasitəsi ilə, habelə dövlət tərəfindən tənzimlənən tariflərdə güzəşt və imtiyazlar verilməsi, maliyyə institutlarının vəsaitlər ayırması, sosial-iqtisadi proqramların tətbiqi və qanunla qadağan edilməyən digər vasitələrlə stimullaşdırır. Turizm fəaliyyətinə rəvac vermək məqsədilə dövlət büdcəsindən subsidiyalar və eyni zamanda, onlardan turizmin inkişafına xidmət edən məqsədyönlü fondlara maliyyə vəsaitləri ayrılabilir. Bu vəsaitlər həm müxtəlif səviyyəli proqramlar (dövlət proqramları, bölgə proqramları, yerli proqramlar) çərçivəsində, həm də ayrı-ayrı hüquqi aktlarla ayrılabilir.

Dövlət orqanları və yerli özünüidarəetmə orqanları öz əsasnamələrinə uyğun olaraq turizm fəaliyyətini dəstəkləyir, turizm məhsullarının hərəkətə gətirilməsinə, habelə beynəlxalq turizmin inkişafına rəvac verir, beynəlxalq bazara nüfuz edirlər. Respublikamızda fəaliyyət göstərən turizm infrastrukturunu subyektləri üçün məcburi olan idarəetmə tələbləri Birləşmiş Millətlərin Ümumdünya Turizm Təşkilatının tövsiyələrinə uyğun olaraq nəzarət orqanı tərəfindən müəyyən edilir.

Nəticə

Turizmin inkişafına dair dövlət proqramının işlənilib hazırlanması, turizmdə sahələrarası və regionlararası fəaliyyətin əlaqələndirilməsi, turizm qanunvericiliyinin icrasına nəzarətin həyata keçirilməsi, turizm təşkilatlarının dövlət reyestrinin aparılması dövlətin bu sferada mühüm addımlarındandır.

Belə hesab etmək olar ki, dövlət - yaradılmış müvafiq orqanlar vasitəsilə turizm siyasətini və dövlət tənzimləməsini müəyyənləşdirən, turizmin hərtərəfli inkişafı məqsədilə addımlar atan, onun həyata keçirilməsi üçün imkanlar yaradan, geniş səlahiyyətlərə malik bir təsisatdır.

Müvafiq qanunvericilik aktında bir sıra çatışmayan cəhətlər qeyd etsək, deyə bilərik ki, mövcud sahədə dövlət siyasəti tam müəyyən olunmur. Turizm sferasında Azərbaycan Respublikasının dövlət siyasətinin sərhəd, vergi, valyuta, gömrük və digər nəzarət formaları üçün əlverişli şəraitin yaradılmalıdır. Turizm sahəsində dövlətin maraq və mənafeələrinin qorunmalı, rəqabət qabiliyyəti gücləndirilməli, antiinhisar qanunvericiliyə əməl olunmalı, turizm sənayesinin inkişafında milli və xarici investisiyaların təşviqi və digər bu kimi istiqamətlər müəyyən olunmalıdır.

Ədəbiyyat

1. Əliyev Ə.İ., Aslanov E.Z. Beynəlxalq turizm hüququ. Dərslik. Bakı: NAT MMC, 2011, 475 s.
2. "Turizm haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu // <http://www.e-qanun.az>
3. Azərbaycan Respublikasında turizm fəaliyyətinin hüquqi tənzimləmə modeli // Qanun jurnalı, 2015, № 06 (248), s. 93-99
4. // <http://president.az/articles/>

Directions of state activity in the field of tourism

Summary

Tourism activity can be considered as a type of activity that covers the relations of individuals related to the effective exercise of the right to rest and leisure, the right to paid periodic leave. At the same time, individual countries are developing measures aimed at developing the country's tourism in the interests of economic gain. Today, our state pays special attention to the development of domestic tourism and the expansion of international cooperation in this field. Tourism, as an area aimed at meeting the needs of the population and improving the living standards of the population, plays an important role in the development of the modern economy. At the same time, tourism, unlike other sectors of the economy, cannot lead to the depletion of natural resources. Because tourism is an export-oriented sector and is more stable than other industries in the volatile world markets

In modern times, tourism has become a source of social and economic development of many countries, performing a number of economic, social and humanitarian functions. The current legislation of the Republic of Azerbaijan regulates relations related to ensuring and protecting the rights and interests of tourists.

Направление деятельности государства в сфере туризма

Резюме

Туристическую деятельность можно рассматривать как вид деятельности, который охватывает отношения отдельных лиц, связанные с эффективным осуществлением права на отдых и досуг, права на оплачиваемый периодический отпуск. В то же время отдельные страны разрабатывают меры, направленные на развитие туризма в стране в интересах экономической выгоды. Сегодня наше государство уделяет особое внимание развитию внутреннего туризма и расширению международного сотрудничества в этой области. Туризм как сфера, нацеленная на удовлетворение потребностей населения и повышение уровня жизни населения, играет важную роль в развитии современной экономики. В то же время туризм, в отличие от других отраслей экономики, не может привести к истощению природных ресурсов. Потому что туризм является экспортно-ориентированным сектором и более стабилен, чем другие отрасли на волатильных мировых рынках.

В наше время туризм стал источником социально-экономического развития многих стран, выполняющая ряд экономических, социальных и гуманитарных функций. Действующее законодательство Азербайджанской Республики регулирует отношения, связанные с обеспечением и защитой прав и интересов туристов.

Rəyçi: h.f.d.G.Rzayeva

Göndərilib: 21.03.2020

Qəbul edilib: 23.03.2020